

*Архимандрит Методије,
ијуман манастира Хиландара*

УВОДНА РЕЧ

Када су престали прогони Цркве Христове, појавио се нови облик мучеништва, бескрвног „мучеништва савести”, а то је монаштво. Многи синови и кћери сада слободне Цркве нису били задовољни служењем Богу у свету и пожелели су да у свом животу остваре апостолске речи о покоравану сваке помисли *на њослушност Христѡу*¹ – због чега монаштво и јесте „мучеништво савести” – то јест, да достигну савршенство. То савршенство хришћанског живота састоји се у чистоти срца, у које се усељава Дух Свети. Они који су то постигли нису тај подвиг преузели из себичних разлога; поставши изабрани сасуди Божији, они испуњавају две највеће заповести Христове: љубав према Господу и љубав према ближњима² – а како је та љубав савршена, они им више не служе телесно, већ Духом. Међутим, треба нагласити да је таква служба, у случају оних који су кроз монаштво достигли највиши степен духовног узраста, била нешто без чега Црква у свету не би могла да одоли свим изазовима са којима се суочавала кроз векове. Они су били *свѣтѡиљка шѣла*

1 2. Кор. 10, 5.

2 Мк. 12, 30–31 и Мт. 22, 40.

Цркве и њено *здро*во око³, које је увек било способно да сагледа ствари на исправан начин; као светилници расуђивања, давали су одговоре на најтежа питања, како се не би скренуло са спасоносног јеванђелског пута.

Зато је веома важно да православна Црква, имајући увек на уму Спаситељеве речи: *Ви сѝе со земљи; ако со обљуйшави, чиме ће се осолиши?*⁴, чува и негује монаштво, и помаже му у напредовању, како би оно својим најбољим плодовима узвраћало на ту бригу. Због тога су овакви скупови велики благослов за монаштво, а самим тим и за Цркву Христову у целини, па бих стога у име свих нас који на било који начин учествујемо у овом сабрању, узнео благодарност Тројичном Богу, дивном у Преподобнима Својим, Који нас је њиховим молитвама, а посебно молитвама Преподобног Прохора Пчињског, сабрао данас у овој древној светињи, да и ми – који чинимо монаштво претпоследњих или можда последњих времена – укрепимо једни друге, размењујући духовна искуства која смо стекли носећи анђелски образ. Такође, сви овде сабрани дугујемо велику благодарност и нашем драгом домаћину, Његовом Преосвештенству Епископу врањском г. Пахомију, који је – будући да носи име Преподобног Пахомија, великог учитеља монаштва, оца отаца – увек показивао духовну осетљивост за потребе монашке заједнице.

Сваки хришћанин је призван да буде подвижник. У првим вековима хришћанства, када је свест о неопходности подвига постојала код свих чланова Цркве, за монаштво је било много више разумевања, а они који су узимали на себе бреме монашког служења нису значајно

3 Лк. 11, 34.

4 Мт. 5, 13.

мењали свој начин живота. Како је овај дух подвижништва међу хришћанима слабио, тако је и монаштво теже достигало своје идеале. И данас, када је дух потрошачког друштва учинио да цело човечанство – заједно са нама, православним хришћанима – највећу бригу посвећује угађању себи и својим страстима, све је мање оних који могу да разумеју или макар наслуте суштину монаштва, тако да је и свест о његовој неопходности недовољно развијена. Са друге стране, Црква Христова, али и цела васељена, лишени примера делатног духовног подвига испуњавања јеванђелских заповести, а на путу ка спасењу и сједињењу са Богом, у ова времена као никада раније имају потребу за монаштвом, чији је идеал живота осликан стихом пасхалне песме: *Јуче ѿи се са ѿи ѿредох, Христѿе, данас заједно с Тобом васкрслим усѿајем.*⁵

Такође, важно је овде напоменути да је данашње монаштво, због свега наведеног, изложено и једној опасности. Наиме, управо зато што је, у поређењу са „благочестивим временима” живота Цркве, посвећивање Богу у монашком чину постала реткост, ми, данашњи монаси и монахиње, превише смо обасути похвалама од стране осталих верника. Па и упркос чињеници да „немамо никаква монашка дела и да се од мирјана разликујемо само по оделу”, како је савремено монаштво на смирен, али и поштен начин описивао блаженопочивши старац Тадеј Витовнички, стичемо лажан осећај сопствене веће вредности пред Богом и изабраности у односу на друге чланове црквене заједнице. То се дешава зато што свој живот и подвиг, ако га уопште има, не поредимо са животом и монашким правилима Светих

5 Преподобни Јован Дамаскин, трећа песма канона свете и велике Недеље Пасхе.

мужева и жена, већ са духом овог времена, који је учинио да и многи хришћани свој живот управљају према правилима палог света. Због тога и сматрамо да је довољно примити монашки постриг и да је спасење самим тим већ осигурано. Можда то нећемо никада изрећи пред другима, па ни признати себи да тако мислимо, али то не значи да овај дух не постоји у нама, због чега смо у опасности да се на крају изненадимо, зачувши о себи овакав суд: *Знам гјела ѿвоја, да ниси ни сѿуден ни врућ. О, да си сѿуден или врућ! Тако, ѿошѿо си млак, и ниси ни сѿуден ни врућ, избљуваћу ѿе из усѿа својих.* Имајући ово у виду, сматрамо да су оваква монашка сабрања неопходна, да бисмо од отаца и матера који имају веће духовно искуство и знање о монашкој борби, ми остали добили *масѿи да ѿомажемо очи своје, да видимо*⁶, како даље у Откровењу стоји, то јест да бисмо се од њих научили узвишеној небеској премудрости, која омогућава духовно сагледавање.⁷

Српска Православна Црква, имајући Светитеља Саву за свој најсветији изданак, а који је и постао тако велики пред Богом започевши служење Њему кроз монашке подвиге, увек је имала свест о важности монаштва. Са друге стране, монаси и монахиње из српског рода, као и сви они који су се у монашком чину подвизавали на просторима српских земаља, својим богопосвећеним животима су кроз векове привлачили божанску благодат на многострадалну Српску Цркву. Зато се међу вернима поштује њихов спомен, без обзира на то колико је векова од њиховог блаженог уснућа прошло. Један од најбољих

6 Откр. 3, 15–16; 18.

7 Према: Архиепископ Аверкије, *Приручник за изучавање Светиој Писма Новој Завейи.*

примера за то је и од нас, данас сабраних у његовој светињи, слављени Преподобни Прохор Пчињски.

Ми, монаси манастира Хиландара, који смо имали прилике да својим учешћем допринесемо монашким сабрањима других помесних Цркава, осећамо највећу духовну радост када смо позвани да на било који начин помогнемо монашке скупове Српске Православне Цркве; то истовремено видимо и као своју превасходну дужност.

Предлажући програм рада овог скупа, имали смо намеру да кроз прва три заседања, од којих би свако имало засебну тему, прикажемо пут монашког живота. Сваки предавач ће из сопственог угла обрадити тему заседања на којем учествује.

Да би се онима који желе да узму на себе благи јарам монашког подвига омогућили најбољи услови за исправан почетак на путу који су изабрали, потребно је да епархије помесних православних Цркава имају у својим областима макар по једну мушку и женску монашку заједницу, уређену по правилима општежитељног живота. Зато је општежиће главна тема првог заседања. Његов наслов, „Општежиће као откровење славе Царства Божијег које долази”, настао је на основу поука Светог Василија Великог, који је тврдио да монаси у општежићу унапред стичу добра обећаног Царства, док својим врлинским животом и општењем јасно изражавају живот и стање у њему.⁸ Дакле, према његовом учењу, у општежићу се, кроз јеванђелски живот монаха, открива слава Царства Божијег које долази.

8 Свети Василије Велики, „Подвижнички устави”, у *Трајом јеванђелској њодвија* (Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 1999), 291.

Али, само место не спасава; ма колико манастир био добар и имао искусне духовнике, ако се они који дођу да монахују у њему и сами озбиљно не потруде на свом спасењу, неће имати никаквог духовног напретка. Због тога је као основна тема другог заседања истакнут монашки подвиг, као делатно испуњење апостолских речи *Мени се разаје свети и ја светш*⁹. Његов наслов је настао на основу поука аве Доротеја. У првој од њих, Преподобни целокупан монашки подвиг објашњава наведеним речима Светог апостола Павла, откривајући нам да се „свет разапиње човеку када се човек одриче од света, уколико монахује, оставља родитеље, новац, имање, занимање, трговину”, а даље, као што сви знамо, објашњава да се човек разапиње свету „када се, одрекавши се од спољашњих ствари, подвизава и против самих наслада, или против саме похоте за стварима, и својих прохтева, и када умртви своје страсти.”¹⁰

После постављања доброг почетка у здравој монашкој заједници и преласка пута доброг монашког подвига, моћи ћемо са апостолом да узвикнемо: *Блајословен Бој и Ошац Госјода нашеја Исуса Христја, Ошац милосрђа и Бој сваке ушехе, Који нас шешу у свакој невољи нашој да дисмо ми мојли шешии оне који су у свакој невољи ушехом којом нас саме шешу Бој*.¹¹ На овом месту прикладно је подсетити се да је монашки живот – живот апостолски. Јер, они који су кроз монаштво испунили јеванђелске заповести и стекли јеванђелске врлине и којима *Бој сваке ушехе* шаље помоћ у свакој невољи њиховој, заиста су се

9 Гал. 6, 14.

10 „О одрицању (од света)” у *Поуке аве Дорошеја* (Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 1991), 29.

11 2. Кор 1, 3–4.

удостојили апостолске благодати и сада могу *ишеиши* оне који су у свакој невољи. Као што се кроз монаштво до данас у Цркви наставља апостолско служење, тако се и речи које је Господ упућивао њима, својим ученицима, могу применити и на нас, који Му служимо у монашком чину. *Ви сѣе свейлостѣ свейшу* – тако је Господ говорио апостолима, шаљући их да проповедају и додајући: *Нийши се ужиже свейилька и меће йод суд неіо на свећњак іе свейли свима који су у кући.*¹² Тумачећи ове речи из Матејевог Јеванђеља, Блажени Теофилакт каже да је Спаситељ својим ученицима хтео да поручи да као што је Он, Христос, у њима запалио неугасиву светлост благодати, тако је на њима да се ревносно потруде да и другима засијају светлошћу свога живота.¹³

Тако смо дошли до наслова трећег заседања – „Одговор данашњег монаштва на Господње речи: *Ви сѣе свейлостѣ свейшу.*” Овде би ваљало напоменути и то да је отац Георгије Флоровски, у свом делу „Источни оци IV века”, изнео претпоставку да је Свети Василије Велики желео да монашки живот истакне као „друштвени идеал” који би био „супротност раздорима и распадима које је гледао унаоколо, па и у хришћанској средини”, те да преко тог идеала „васпостави једнодушност и споне света, макар и унутар изабране мањине.”¹⁴

Тако смо, кроз ова три заседања, покушали да прикажемо пут монашког живота. С обзиром да ово сабрање за повод има два велика јубилеја Манастира Преподобног Прохора Пчињског, неопходно је говорити и о

12 Мт. 5, 14–15.

13 Блажени Теофилакт Охридски, *Тумачење Свейіої Еванђеља од Майіеја* (Манастир Високи Дечани: 1996), 62.

14 Према: Протојереј Георгије Флоровски, *Источни оци IV века* (Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 1997), 67.

искуствима обнова православних манастира и његовим монашким заједницама, као и о повезаности напретка монаштва у једном народу са његовим духовним стањем и црквеним заједницама у њему. Тако смо дошли до теме четвртог заседања, која гласи „Монаштво као мерило духовне зрелости једног народа”.

На крају, још једном се захваљујући нашем добром домаћину, Преосвећеном епископу Пахомију, на његовом благослову за наше данашње сабрање, прisetимо се и житија Владикиног небеског заштитника, Преподобног Пахомија Великог, тачније оног места где се говори о виђењу које је Преподобноме открило да ће братија, после његове кончине, упасти у велике духовне замке: Преподобни је видео дубоку и мрачну провалију и у њој велико мноштво монаха, који су са муком покушавали да из ње изађу. Разумевши из овога да ће у последња времена монаси бити немарни, лењи, помрачени, склони паду и да ће имати само обличје монашко, Преподобни много плакаше и говораше Богу: „Господе Сведржитељу, када ће тако бити, зашто си онда допустио да постоје општежића и манастири? Опомени се завета свог, којим си обећао да ћеш чувати до свршетка века оне који Теби служе.” А Господ, који се тада као младић са трновим венцем на глави појавио пред Преподобним, овако му је одговорио: „Не дој се, Пахомије, и буди храбар, јер твоје духовно потомство неће престати да постоји до свршетка века. А многи од оних монаха који ће после тебе бити, спасивши се мојом помоћу из оне дубоке мрачне провалије, показаће се већима од садашњих врлинских монаха. Други, пак, спашће се мукама и бедама и изједначиће се са великим светитељима. Заиста ти кажем, они ће добити исто спасење као и садашњи монаси, који живе савршено и беспрекорно.”

Рекавши то, Господ у великој слави узиђе на небо, а Свети Пахомије, павши на земљу, поклони се Господу и слављаше Га устима и срцем због тог преславног виђења.¹⁵

Њега, са Оцем и Духом Светим и ми устима и срцем прославимо, заједно са Преподобним оцима Пахомијем Великим и Прохором Пчињским, који нас је сабрао данас у овој древној светињи, и са свим Преподобним оцима и мајкама који Му у монашком чину угодише!

¹⁵ Види: Др Јустин Поповић, *Житија Свѣтих за мај* (Манастир Телије, 1996), 405–406.